

- Чухно А.А. Модернізація економіки та економічна теорія / А.А. Чухно // Економіка України. – 2012. – № 10. – С. 24–33.
- Єщенко П.С. Пошук нової парадигми розвитку економіки – категоричний імператив часу / П.С. Єщенко, А.Г. Арсеєнко // Економічна теорія. Науковий журнал. – 2012. – № 4. – С. 5–18.
- Белопольський Н.Г. Если человечество не изменит концепцию своего развития, оно погибнет / Н.Г. Белопольский // Вісник економічної науки України. Науковий журнал. – 2012. – № 1(21). – С. 6–8.
- Грабар М.В. Концепції регіонального розвитку: від теорій розміщення виробництва до новітніх концепцій / М.В. Грабар : V Международная научно-практическая Интернет-конференция «Проблемы формирования новой экономики XXI века» (21-22 декабря 2012 г.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.confcontact.com/20121221/4_grabar.htm.
- Гранберг А.Г. Основы региональной экономики / А.Г. Грандберг. – 3-е изд. – М. : Гос-й ун-т – Высш. школа экон., 2003. – 494 с.
- Симкин Д.Г. Теоретические основы развития региона в современных условиях / Д.Г. Симкин. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vestnik.osu.ru/2010_8/20.pdf.
- Кіро О.С. Еволюція теорій регіонального розвитку в економічній науці / О.С. Кіро // Вісник соціально-економічних досліджень. – № 38. – С. 72–83. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vsed/2010_38/38/72-83.pdf.
- Ребар О.В. Напрями структурної корекції регіональної економіки : територіальний аспект / О.В. Ребар // Економіка розвитку. – 2012. – № 1. – С. 78–81.
- Мазур А.Г. Проблематика економічного районування в сучасному регіональному вимірі / А.Г. Мазур // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія : «Економічні науки». – 2011. – № 2(53). – Т. 3. – С. 3–11.
- Економічна енциклопедія : у трьох томах. Т. 3 / Редкол. : С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр «Академія», 2002. – Т. 3. – 2002. – 952 с.
- Гринкевич С.С. Розвиток трудового потенціалу України в умовах формування інформаційного суспільства : [монографія] / С.С. Гринкевич. – Львів : Львівська комерц. акад., 2012. – 356 с.
- Семикіна М.В. Інтелектуальний потенціал та його роль у національній економіці / М.В. Семикіна, В.І. Гунько // Економіка і управління. – 2011. – № 1. – С. 50–56.

УДК 332.14:330.341.1:330.131.7

Березина О.Ю.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Черкаського державного технологічного університету

Камінська О.В.
здобувач кафедри менеджменту
Черкаського державного технологічного університету

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНІ

У статті узагальнено наукові підходи до визначення сутності ризику в інноваційній діяльності. Визначено фактори виникнення ризиків інноваційної діяльності в регіоні. Окреслено етапи регіонального ризик-менеджменту інноваційної діяльності й викладено сутність управлінської діяльності на кожному з них.

Ключові слова: інноваційна діяльність; ризик; регіон; управління ризиками.

Березина Е.Ю., Каминская Е.В. КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕГИОНЕ

В статье осуществлено обобщение научных подходов к определению содержания риска в инновационной деятельности. Определены факторы возникновения рисков инновационной деятельности в регионе. Описаны этапы регионального риск-менеджмента инновационной деятельности, а также изложена суть управленческой деятельности на каждом из них.

Ключевые слова: инновационная деятельность; риск; регион, управление рисками.

Berezina O.Yu., Kaminska O.V. THE CONCEPTUAL FRAMEWORKS OF RISK-MANAGEMENT OF THE INNOVATIVE ACTIVITY IN REGION

In the article the generalization of scientific approaches to the determination of the content of risk in i innovation activities are made. The factors of the occurrence of risks of innovation activities in the region are determined. The stages of regional risk management of innovation activities are described; essence of management activities in each of them is set out.

Keywords: innovation activities, risk, region, risk management.

Постановка проблеми. На тлі зростання загальної нестійкості й хаотичності розвитку актуальним є використання стратегічного підходу до управління ризиками, так як саме такий підхід дає змогу соціально-економічним системам вчасно перебудуватися й адаптивно реагувати на глобальні та локальні виклики й загрози. Для ефективного управління інноваційним розвитком регіону необхідно виявлення і дослідження категорій невизначеності та ризиків з метою використання їх для вирішення актуальних проблем стратегічного управління регіональним розвитком.

Аналіз досліджень і публікацій. Людство стикалося з ризиками протягом усієї своєї історії, однак виділення процесу управління ризиками в самостійний напрям у менеджменті пов'язують з початком 70-х років ХХ століття. На початку ХХІ століття з'явилася нова теорія – ризикологія, але єдиного трактування категорій «ризик» і «невизначеність» до сьогодні не вироблено. Теоретичні та прикладні засади управління ризиками менеджменту висвітлено у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, серед яких варто виділити

В.О. Василенко [1, с. 225], В.Ф. Гриньова [2, с. 87], С.Д. Ілленкову [3, с. 21], С.М. Ілляшенко [4, с. 123], Д.А. Лапченко [5, с. 67], Ф.Х. Найта [6, с. 200], В.Г. Шматко [1, с. 333] та ін. У працях цих авторів детальний проаналізовано різноманітні ризики, висвітлено основні підходи щодо управління ними, запропоновано шляхи мінімізації ризиків, розроблено різноманітні методи їх моделювання тощо. Патріарх ризикології Ф. Найт [6, с. 111] пропонував під ризиком розуміти «обчислювану невизначеність» і вважав, що для кількісної оцінки ризику необхідно знати всі можливі наслідки певної дії та ймовірність самих наслідків. Оскільки ймовірність є категорією, яку доволі важко сформулювати й оцінити, концептуальні питання управління ризиками інноваційної діяльності залишаються до сьогодні недостатньо розробленими.

Проблематиці управління ризиками інноваційної діяльності через специфіку новизни предмета дослідження не приділено наразі належної уваги вітчизняними науковцями, тому вона потребує подальших досліджень.

Метою статті є узагальнення та розвиток концептуальних положень щодо сутності, етапів управління ризиками інноваційної діяльності на рівні регіону.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна діяльність вносить істотні зміни у виробничі й управлінські процеси, значно збільшує невизначеність динаміки і результатів функціонування суб'єктів господарювання. Зростання невизначеності підвищує ризик невдалого результату інновації. Під невизначеністю найчастіше розуміється неповнота або неточність інформації про умови здійснення інноваційної діяльності, у тому числі про супутні витрати та результати. Невизначеність, пов'язана з можливістю виникнення в процесі інноваційної діяльності несприятливих ситуацій і наслідків, характеризується поняттям ризику.

Інноваційна діяльність завжди супроводжується ризиками, а з іншого боку – сама є джерелом ризиків. При цьому результативність інноваційної діяльності прямо залежить від того, наскільки точно оцінено ризик, а також від того, наскільки адекватно визначені методи управління ним. Тому актуально є завдання формування ефективного інструментарію управління ризиками інноваційної діяльності в регіоні як найважливішого елемента механізму управління інноваційною діяльністю на мезорівні.

У сучасній економічній літературі [4–9], ризик визначається найчастіше як елемент невизначеності, що може вплинути на діяльність суб'єкта господарювання або на результат певної економічної операції.

Ризик – органічний компонент усіх аспектів підприємницької діяльності, насамперед інноваційної діяльності. Ризик можна розглядати як здатність підприємця по-особливому комбінувати фактори виробництва на інноваційній основі, що визначається його особистими якостями, такими як уміння приймати нестандартні (новаторські) рішення, генерувати нові підприємницькі ідеї, оцінювати ринкову кон'юнктуру з точки зору можливості отримання додаткового прибутку тощо.

Отже, ризик – це одна з основних здібностей підприємця, а схильність до ризику – його важлива характеристика. Справжній підприємець прагне застосовувати інновації в процесі виробництва, обміну, розподілу і споживання створюваного продукту, використовує ризикові ситуації з метою отримання підприємницького доходу. Використання ризикових здібностей сучасного цивілізованого підприємця є

важливим ресурсом становлення й розвитку інноваційної економіки. Використовуючи нові комбінації факторів виробництва (нові технології, засоби виробництва, кваліфіковану робочу силу), запроваджуючи інновації в сферу виробництва й управління і ризикуючи при цьому, підприємець бажає отримати вищий дохід. Необхідно грамотно використовувати цей ризик-ресурс розвитку інноваційної діяльності, для чого доцільно розробляти й застосовувати специфічні підходи до управління ризиками.

Ризик інноваційної діяльності виникає тоді, коли існує більше ніж один варіант реалізації нововведення. У загальному вигляді ризик інноваційної діяльності фахівці [1, с. 123; 2, с. 76; 6 с. 275] визначають як імовірність втрат, що виникають при вкладенні коштів у виробництво нових товарів (послуг), розробку нової техніки й технологій, які не матимуть очікуваного попиту на ринку, а також при вкладенні коштів у розробку управлінських інновацій, які не дадуть очікуваного ефекту.

Загалом до ризиків, що виникають в процесі інноваційної діяльності, належать такі:

- ризики помилкового вибору напряму інноваційної діяльності;
- ризики недостатнього забезпечення інноваційної діяльності фінансуванням;
- ризики постачання ресурсами, необхідними для інноваційної діяльності;
- маркетингові ризики збуту результатів інноваційної діяльності;
- ризики виникнення непередбачених витрат і зниження доходів;
- ризики посилення конкуренції;
- ризики, пов'язані з недостатнім рівнем кадрового забезпечення;
- ризики, пов'язані із забезпеченням прав власності на інноваційний продукт тощо.

Управління ризиками виходить з припущення, що в процесі здійснення інноваційної діяльності втрати є неминучими, але їх розмір можна й потрібно обмежувати.

При формуванні інструментарію управління ризиками інноваційної діяльності в регіоні фахівці [1–3, 5–9] пропонують враховувати дві важливі обставини. По-перше, інноваційна діяльність завжди ризиківана, і це породжує необхідність постійної оцінки і контролю параметрів інноваційної діяльності як на рівні окремих підприємств, так і на рівні регіону. По-друге, ризик може генерувати синергетичний ефект, так він не є простою сумою інноваційних ризиків окремих суб'єктів господарювання, розташованих на території регіону, а є складним системним утворенням.

Слід зазначити, що ризики інноваційної діяльності мають характеристики, властиві факторам виробництва: мають вартість, впливають на кінцевий результат, а також обмежені кількісно. У цьому контексті йдеться про ресурсний підхід до аналізу, оцінки й управління ризиками, але в науковій літературі та на практиці ресурсний підхід до управління ризиками інноваційної діяльності використовується рідко.

Ефективний підхід до управління ризиками інноваційної діяльності полягає в тому, що система управління ризиками має бути адаптована не тільки до об'єкта управління ризиком, а й до об'єкта носія ризику, особливостей інноваційного та інвестиційного клімату регіону, а також до характеристик суб'єкта управління, тобто має бути сформована багатофакторна модель управління. Це підтверджує гіпотезу про те, що управління ризиками інноваційної

діяльності мусить базуватися на управлінні сукупністю ризикоутворюючих факторів. Початковим етапом визначення останніх щодо регіональних ризиків інноваційної діяльності є їх поділ на дві великі групи: загальні (фактори макrorівня) і специфічні (фактори мезо- й мікрорівня). Потім у процесі аналізу ризикоутворюючих факторів укрупнену класифікацію ризиків слід деталізувати за етапами здійснення інноваційної діяльності.

До групи факторів макrorівня доцільно зарахувати стратегію соціально-економічного й інноваційного розвитку України, інституційну систему, інноваційний та інвестиційний потенціал країни, геополітичні та природно-географічні фактори, інноваційну та інвестиційну інфраструктуру тощо. До факторів мезо- та мікрорівня належать ризикоутворюючі фактори, що формуються на рівні регіону і фірм, які здійснюють діяльність на його території. До них можна зарахувати такі: інноваційну політику регіону, його інституційну специфіку й галузеву структуру, регіональний інноваційний потенціал, регіональну інфраструктуру інноваційної діяльності, інноваційний клімат та інноваційну активність у регіоні, а також інноваційну політику корпоративних структур, їх ресурсний, процесний, науково-технічний потенціал тощо.

Особливість пропонованого підходу до управління ризиками полягає в тому, що, з одного боку, ризик інноваційної діяльності розглядається як об'єкт управління, з іншого – як невід'ємна характеристика суб'єкта управління. Тому управління ризиками інноваційної діяльності в регіоні розглянуто з двох боків: з позицій об'єкта управління й з точки зору характеристик суб'єкта управління.

Специфіка ризиків інноваційної діяльності з боку суб'єкта управління полягає у вираженій залежності стратегії та тактики управління ризиком від характеристик і особливостей особи, що приймає рішення, насамперед – від її схильності до ризику. Мова йде про те, що одні й ті самі параметри ризику можуть по-різному сприйматися і трактуватися різними суб'єктами управління і, відповідно, ініціювати діаметрально протилежні дії з управління об'єктом інноваційного ризику.

Ризик інноваційної діяльності як об'єкт управління є складним з точки зору можливості здійснення управлінського впливу. Це пов'язано з тим, що процес управління ризиком інноваційної діяльності має опосередкований характер. Тобто, у процесі традиційного управління економічною системою управлінський вплив здійснюється безпосередньо на об'єкт управління, а при управлінні ризиком інноваційної діяльності вплив здійснюється на економічну систему загалом або на конкретну підсистему, що породжує цей ризик. У загальному вигляді управління ризиками може бути подано так як представлено на рисунку 1).

Процес управління ризиками традиційно включає такі етапи: 1) планування ризиків інноваційної діяльності; 2) ідентифікація та класифікація ризиків; 3) аналіз і якісна оцінка ризиків; 4) кількісна оцінка ризиків інноваційної діяльності; 5) планування реагування на ризики; 6) моніторинг і контроль ризиків інноваційної діяльності.

Планування ризиків – це процес прийняття рішень з організації, кадрового забезпечення процедур управління ризиками, вибір кращої методології, джерел даних, часового інтервалу для аналізу ситуації. Ідентифікація ризиків передбачає визначення видів ризиків, здатних вплинути на інноваційний проект, документування й характеристику цих ризиків. Вона не буде ефективною, якщо не проводити її регулярно протягом усього процесу здійснення інноваційної діяльності. Якісна оцінка ризиків інноваційної діяльності – процес проведення якісного аналізу та ідентифікації ризиків і визначення видів ризиків, що вимагають швидкого реагування. При цьому визначається ступінь важливості ризику й обирається спосіб реагування, оцінюються умови виникнення ризиків і визначається їх вплив на інноваційну діяльність стандартними методами та засобами. Кількісна оцінка ризиків дає змогу визначити таке: ймовірність досягнення кінцевої мети інноваційної діяльності; ступінь впливу ризику на інноваційний процес і обсяги непередбачених витрат; ризики, що вимагають якнайшвидшого реагування та суттєвішої уваги; фактичні витрати; прогностичні терміни отримання результату інноваційної діяльності. Кількісні методи аналізу ризиків інноваційної діяльності поділяються на статистичні й аналітичні.

Планування реагування на ризики – це розробка методів і технологій зниження негативного впливу ризиків на інноваційну діяльність. Моніторинг і контроль забезпечують адекватність ідентифікації ризиків, визначають залишкові ризики, забезпечують виконання плану ризиків і оцінюють його ефективність з урахуванням зниження ризику. Завдання управління ризиками інноваційної діяльності випливають із стратегічних цілей інноваційного розвитку, забезпечуючи їх реалізацію. До основних цілей управління ризиками інноваційної діяльності належать такі: виявлення негативних факторів, що впливають на динаміку інноваційного процесу; оцінка впливу ризикоутворюючих факторів на інноваційну діяльність і на результати впровадження нововведень; розробка методів зниження ризиків інноваційних проектів; створення системи управління ризиками інноваційної діяльності.

Висновки та напрям подальших досліджень. Для формування ефективної системи управління ризиками інноваційної діяльності на мезорівні необхідна по-

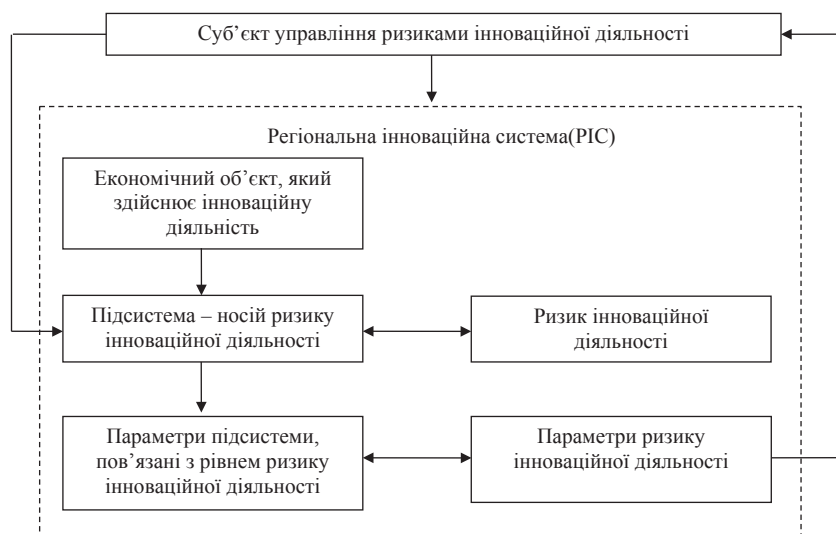

Рис. 1. Схема управління ризиками інноваційної діяльності

стійно функціонуюча система збору й обробки інформації про ці ризики, ядром якої має стати сукупність показників їх оцінки. Для оцінки ризику інноваційної діяльності слід використовувати інтегральний показник або систему показників, які дають характеризувати рівень ризику в доступних і зрозумілих користувачеві термінах, а також порівнювати різні види й етапи інноваційної діяльності за ступенем ризикованості. Процедура оцінки ризику необхідна на всіх рівнях ієрархії інноваційного процесу в регіоні, при цьому доцільно поєднання якісних і кількісних оцінок ризику інноваційної діяльності. Важливим аспектом проблеми оцінки ризику є те, що час як невід'ємна характеристика всіх економічних та інноваційних процесів, є одним з вирішальних факторів ризику. Крім того, фактори інституційного середовища конкретного регіону впливають як на використання технологій, так і на пов'язані з ними ризики інноваційної діяльності. Отже, у процесі формування системи управління регіональними ризиками інноваційної діяльності, з одного боку, повинні враховуватися можливість і ступінь узгодження параметрів і напрямів інвестиційної політики державного й регіонального рівня, з іншого – максимально повно відображатися специфічні умови й чинники формування відтворювального середовища інноваційної діяльності конкретного регіону.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Василенко В.О., Шматько В.Г. Інноваційний менеджмент : [навчальний посібник] / В.О. Василенко, В.Г. Шматько; за редакцією В.О. Василенко. – Київ : ЦУЛ, Феніс, 2003. – 440 с.
2. Гриньов В.Ф. Инновационный менеджмент : [учебное пособие] / В.Ф. Гриньов. – 2-ое изд. – К. : МАУП, 2001. – 152 с.
3. Ілленкова С.Д. Інноваційний менеджмент / С.Д. Ілленкова. – М. : Юніті, 1997. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://biglibrary.ru/category38/book67/part13/10>. http://www.infoorks.com.ua/referats/ekonomika_pidprijemstva/360.html.
4. Ілляшенко С.М. Управління екологічними ризиками інновацій: монографія / С.М. Ілляшенко, В.В. Божкова. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. – 214 с.
5. Лапченко Д.А. Оценка и управление экономическим риском: теория и практика / Д.А. Лапченко. – М. : Амаффея, 2007 – 148 с.
6. Найт Ф.Х. Риск, неопределенность и прибыль: [текст] / Ф.Х. Найт. – М. : Дело. – 2003. – 360 с.
7. Демкін І.В. Управління інноваційними ризиками на основі імітаційного управління. Основні підходи до оцінки інноваційного ризику / І.В. Демкін // Проблеми аналізу ризику. – 2005. – № 3. – 249 с.
8. Жежуха В.Й. Ризики інноваційної діяльності / В.Й. Жежуха // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.2. – С. 177–182.
9. Малашихина Н.Н. Риск-менеджмент [учебное пособие] / Н.Н. Малашихина, О.С. Белокрылова. – Ростов н/Дону : Феникс, 2004. – 320 с.
10. Кахович Ю.О. Інновація й інноваційна діяльність: сутність і визначення / Ю.О. Кахович // Інвестиції практика та досвід. – 2007. – № 3. – С. 33–34.

УДК 338.22

Белікова Н.В.

*кандидат економічних наук,
учений секретар*

*Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку
Національної академії наук України*

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ СТРУКТУРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ

У статті обґрунтовано теоретико-методологічні засади структуризації реформ, спрямованих на зміну моделі економіки країни та її регіонів. Подано перелік компонентів моделі економіки України, що підлягають реформуванню. Визначено перелік і черговість реформаторських заходів.

Ключові слова: модель економіки, економічні реформи, структуризація, економіка України.

Белікова Н.В. НАПРАВЛЕНИЯ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДОЛОГИИ СТРУКТУРИЗАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ РЕФОРМ

В статье обоснованы теоретико-методологические основы структуризации реформ, направленных на изменение модели экономики страны и ее регионов. Определен состав компонент модели экономики Украины, которые подлежат реформированию. Определены перечень и очередность реформаторских преобразований.

Ключевые слова: модель экономики, экономические реформы, структуризация, экономика Украины.

Belikova N.V. DIRECTIONS OF IMPROVED METHODOLOGY STRUCTURATION ECONOMIC REFORM

The theoretical and methodological foundations of structuring reforms aimed at changing the model of the economy of the country and its regions are grounded in the article. The composition of the component model of the economy of Ukraine, which are subject to reform are determined. and prioritized reform transformations. Defined list and sequence of reform changes.

Keywords: model of the economy, economic reforms, the structuring of the economy of Ukraine.

Постановка проблеми. Однією з ключових компонентів стратегії економічних реформ є структуризація реформаторських заходів, спрямованих на стимулювання соціально-економічного розвитку країни та її регіонів. Відсутність єдиного підходу щодо проектування необхідних перетворень породжує типові помилки трансформаційного періоду, які значно знижують ефективність реформ і довіру суспільства до них. Дослідження

вітчизняних та зарубіжних авторів: О. Абашиної [1], О. Белокрылової [2], І. Жилияєва [3], Г. Клейнера [4], В. Полтеровича [5], Дж. Стігліца [6], А. Шохова [7] – висвітлюють соціально-економічні, інституціональні й політичні аспекти стратегії реформування та її траєкторії. Проте підґрунтя структуризації реформ, спрямованих на трансформацію моделі економіки країни та її регіонів, потребує подальшого розвитку.